

PŘEKLADATELSKÉ OŘÍŠKY (NA PŘÍKLADECH Z DĚTSKÉ LITERATURY)

Hana SODEYFI

Abstrakt:

V seminářích věnovaných překládání z češtiny do němčiny v Institutu slavistiky na Vídeňské univerzitě jsou prakticky procvičovány problematické okruhy překladu, a to zejména a) jazykové (překlady slovních hříček, onomatopoi, homonym, vulgarismů, dialektismů, ale též překlady rýmů, využití aliterace atd.), b) nejazykové (mj. existence rozdílných reálií v obou jazycích). Tato problematika je demonstrována na příkladě textů dětské literatury a jejich překladů.

Klíčová slova:

Překlady čeština -> němčina, problémová slova při překládání, návrhy řešení

Vlastní text

Před několika semestry nás v rámci překladatelského semináře se studujícími zaujaly tyto knihy: O mamě Romě a romském pánbíčkově od Hany Doskočilové / Mama Roma und ihr lieber Herrgott, Domov pro Mart'any od Martiny Drijverové / Marsmenschen unter uns, Bubu/Bimbo od Moniky Elšíkové, Začarovaná třída / Die verzauberte Klasse od Ivony Březinové, Indiáni z Větrova / Die Indianer von Windberg od Markéty Zinnerové, Kam až se může? / Bis hierher und nicht weiter... od Jany Štroblové. Uvedené překlady titulů a následujících pasáží vznikly díky mezinárodnímu projektu Barfie jako překladatelské cvičení autorky tohoto příspěvku v semináři „Didaktik des Übersetzens Tschechisch-Deutsch“ na Vídeňské univerzitě v Institutu slavistiky. Redakční radu dále tvořily paní Marie Gruscher-Mertl (Schwechat), paní Oriane Ruttiger (Linz) a last not least paní Milada Matějovičová (Praha), jež navrhla výběr řady titulů dětských knih.

Bylo nás osm, přičemž tři studující měli mateřštinu němčinu, tři češtinu a dvě účastnice byly bilingvní. Byli jsme velmi různorodá skupina: pět kolegyň a kolegů už mělo praktickou zkušenost s překládáním, ostatní byli začátečníci.

Při určování země cílové skupiny čtenářů a čtenářek jsme se rozhodli pro Rakousko. Zohlednili jsme tudíž hovorový styl rakouské němčiny, časové a věcné začlenění – středem naší kreolizace se stalo Rakousko, respektive rakouské varianty německého jazyka. Z didaktického hlediska byla pro studující velmi přínosná dokumentace jednotlivých stupňů překladatelských postupů: teoretická příprava, premisa, že se text musí dobře číst (tj. dobrá čtivost textu), zachování pestrosti stylu, pronikání do odborné slovní zásoby, hledání pojmenovacích ekvivalentů pro věci a činnosti, nebezpečí interferenčního (a matoucího) působení podobně znějících cizích slov (Jsou i tací, kteří *physician* (lékař) přeloží jako *fyzik*.¹ Výstižným příkladem je tu internacionalismus *komunikace*. Jako ekvivalent se nabízí německé *Kommunikation*, ten však tu není vždy na místě – vždyť *zpoplatněné komunikace* jsou v němčině *mautpflichtige Straßen!*), dále časový harmonogram, vypracování hrubého překladu, uvedení použitých slovníků včetně elektronických, konzultování odborníci,

¹ PACOVSKÝ, V. *Jazykozpyt medicíny*, Galén Praha, 2008

týmová práce na překladu, kontrola přeložených textů rodilým mluvčím, kolace textů, shromáždění pramenů, zpracování ediční poznámky, celkové zhodnocení textologické práce studujících. Je třeba uvést, že při existenci rovnocenných variant, tj. tam, kde byla navrhována pouze alternativní řešení, se kladl důraz na individualitu – byla ponechána původní navrhovaná varianta.

Co bylo obzvlášť náročné? Příklady některých překladatelských oříšků a jejich řešení:

- slovní hříčky
(náhrada slovní hříčky jako kompenzace na jiném místě v originálu)
- onomatopoeia
- rýmy
- aliterace
- ohled na jazyk ve věku recipientů textu
- rozhodování, kdy překládat jména
- homonyma
- vulgarismy
- reálie
- překlad nářečí

Slovní hříčky

[...] Slovu *advokát (lawyer)* se hlasitě chechtal mladší z obou slušivě uniformovaných: „Máš pravdu, jsi v loži.“ Adam nás v poslední chvíli uviděl a vykřikl, ať podám zprávu americkému *vyslanectví (embassy)*. Starší strážník, který už asi stačil odkoukat neodolatelný humor od mladšího, se angličtině taky srdečně vysmál: „Embassy – do basy!“ [...]

[...] Über das Wort „Rechtsanwalt (*lawyer*) und „Richter (*judge*) lachte der jüngere der beiden schick uniformierten Polizisten laut: „Patsch? Du hast Recht, du sitzt in der Patsche.“ Adam bemerkte uns im letzten Moment und schrie, dass wir die amerikanische Botschaft verständigen sollten: „Embassy, Mr. Heaven!“ Der ältere Polizist, der sich vom jüngeren wahrscheinlich dessen unwiderstehlichen Sinn für Humor abgeschaut hatte, lachte auch spöttisch über das Englische: „Emabassy – Mr. Heaven? Du kommst ins Häfen!“ [...]

Kompenzace a doplnění, aby bylo v překladu dosaženo komunikativní ekvivalence asociací (*lawyer – jsi v loži, embassy – do basy; judge – Patsch, Heaven – Häfen*).

(Pramen: Kam až se může? S. 84–85, do němčiny Jana Černoorská)

Onomatopoeia

[...] A když pak viděli, jak z nich Vajduš, šmik, šmik, dělá zase nože ostré, jako nové, nakonec mu navíc ze samé vděčnosti darovali i jeden z vozíků, na kterém svázeli z pole žluté melouny. [...]

[...] Als sie dann sahen, wie Vajduš – einen Schliff da, einen Schliff dort - aus diesen wieder scharfe - geradezu neue Messer machte, beschenkten sie ihn aus lauter Dankbarkeit mit einem Karren, auf welchem sie sonst von den Feldern ihre Zuckermelonen einbrachten. [...]

(šmik, šmik – einen Schliff da, einen Schliff dort, popř. schleif hin, schleif her)
Zde bylo dokonce třeba konzultovat vídeňské řezníky, kteří spíše navrhovali idiom *das Messer zum Singen bringen* – zvukomalebná slova prý v tomto kontextu nejsou běžná.

(Pramen: O mamě Romě a romském pánbíčkoví, s. 49, do němčiny Petr Popov)

Rýmy

[...] Koukněte se na ty cumplochy, místo sukní modrý punčochy! [...]

[...] Vogelscheuchen nicht gescheit, blaue Strümpfe statt dem Kleid! [...]

V tomto případě jsme dokonce kontaktovali básnířku.

(Pramen: Kam až se může? S. 89, do němčiny Jiří Kebrle)

Aliterace

Mýdlová Madla
Seifenblasen-Susi

(Pramen: Začarovaná třída, s. 31, do němčiny Milada Zahnhausen)

Řešena byla problematika nadpisu: Nechat jméno Madla anebo dát přednost aliteraci?
Rozhodli jsme se pro aliteraci.

Jazyk ve vztahu k věku recipientů textu

[...] „Au,“ ozvalo se za chvíli. „Vždyť budu samá modřina.“ [...]

[...] „Autsch!“ hörte man nach einigen Momenten. „Ich krieg' doch lauter blaue Flecken!“ [...]

(Pramen: Začarovaná třída, s. 31, do němčiny Milada Zahnhausen)

Problematika překladu vlastních jmen

[...] Který z divných ptáků v zákulisí jí ho asi pomáhal připravit? Kapitán Kapoun? Pan Kulík? [...]

[...] Welcher dieser seltsamen Vögel hat ihr hinter den Kulissen geholfen das

vorzubereiten? Hauptmann Kapaun? Oder Herr Häher? [...]

Rozhodli jsme se pro překlad, abychom zachovali vtipnost textu.

(Pramen: Kam až se může? S. 87, do němčiny Katharina Binder)

Náhrada slovní hříčky jako kompenzace na jiném místě v originálu

[...] - Taky mě napadlo, že bych mohl pomáhat nějakým starším lidem, třeba jim dojít nakoupit, když nemůžou na nohy. – Obešel jsem asi deset bytů u nás v domě, ale skoro nikdo nic nechtěl anebo mi za to nic nedali. [...]

[...] Mir ist auch eingefallen, dass ich irgendwelchen alten Leuten helfen könnte, zum Beispiel für sie einkaufen gehen könnte, wenn sie selbst nicht mehr gehen können. Ich hab' so zehn Wohnungen bei uns im Haus abgeklappert, aber fast niemand wollte etwas oder man wollte mir dafür nichts geben. [...]

Expresivita je kompenzována na jiném místě textu: Obrat *když nemůžou na nohy* není v češtině neutrální, ale je přeložen do standardní němčiny (*nicht mehr gehen können*). Na druhé straně však české neutrální *obešel jsem deset bytů* je přeloženo jako *ich hab' [...] abgeklappert*, tj. výrazem ze standardní němčiny.

(Pramen: Bubu, s. 20, do němčiny Christian Kersch)

Homonyma

[...] Vzal do kapsy brusný kámen, malou Rašu za ruku, a šli to těm vousáčům navrhnout. [...]

[...] Er steckte einen Schleifstein in seine Hosentasche, nahm die kleine Raša an der Hand und sie gingen zu den Bärtigen, um ihnen ihre Idee vorzuschlagen. [...]

V němčině se zpravidla upřesňuje kompozitem, o kterou kapsu se jedná: *Jackentasche*, *Hosentasche*, ... Kdybychom použili pouze slovo *Tasche*, mohla by to být taška.

(Pramen: O mamě Romě a romském pánbíčkovi, s. 48, do němčiny Petr Popov)

Vulgarismy

[...] „Ty jo! To je parádní debil.“ [...]

[...] „Bah! Das ist ein Mega-Trottel!“ [...]

(Pramen: Domov pro Mart'any, s. 85, do němčiny Christian Kersch)

Reálie

[...] Doprstřed stolu jsem dala vázičku s listopadkami. To jsou podzimní kytky, které nám ještě kvetou na zahradě. Mají krásnou žlutou barvu a vypadají vesele. [...]

[...] In die Mitte des Tisches stellte ich eine Vase mit Herbstastern. Das sind Herbstblumen, die bei uns noch im Garten blühen. Sie sind schön gelb und schauen fröhlich aus. [...]

Rešerše na internetových stránkách květinářských firem vedly nakonec ke kýženému *Herbstastern*, které se do kontextu hodily a nahradily *chryzantémy*.

(Pramen Domov pro Mart'any, s. 83, do němčiny Christian Kersch)

Překlad nářečí

[...] „Včil v zahradě nikdo není,“ ponoukal ho pilně Fanda. [...]

[...] „Jetzt ist *grad* keiner mehr im Garten“, forderte ihn Franzl eifrig auf. [...]

Místo bezpříznakového výrazu *gerade* bylo použito hovorového ekvivalentu *grad*, který poukazuje na požadovanou konotaci.

(Pramen Indiáni z Větrova, s.114, do němčiny Martina Malá)

Tato překladová cvičení přinesla zajímavé a výjimečné zážitky pro všechny zúčastněné. Ukázalo se, že studující nejvíce podcenili časovou náročnost, organizaci redigování textu a fakt, že toto „neviditelné řemeslo“ musí být součástí každého perfektního překladu. Tím více pak ocenili reflexi společného hledání a nacházení nejvhodnějšího výrazu.

Literatura:

1. PACOVSKÝ, V. *Jazykozpyt medicíny*, Galén Praha, 2008.
2. ŠUSTROVÁ, P. *Služebníci slova*. Pulchra, 2008.
3. RÁDY, A. *14 x o překladu*. JTP 1998.

BURNING THE MIDNIGHT OIL – TRANSLATION EXAMPLES FROM CHILDRENS LITERATURE

Summary:

The Czech-German translation seminars are devoted to exercising practical translation issues, particularly a) language related ones (verbal translation of word games, onomatopoeia, homonyms, vulgarisms, dialectisms, but also translations of rhymes, the use of alliteration, etc.) b) non-language ones (including the existence of different *realities* in both languages). This issue is demonstrated by the example of texts from children's literature and their translations.

Key words:

Translation Czech -> German; words, which cause translation problems, proposed solutions

Kontaktní adresa:

Prof.Mag. Hana Sodeyfi, Universität Wien, Institut für Slawistik, Spitalg. 2-4, Hof 3, A-1090
Wien, e-mail: hana.sodeyfi@univie.ac.at, tel.: 004315459049